

kormányzathoz, de ellenben, Parma, Toscana és Bolognában áttámasztás a lelkesedés. Talán nem fog szalmatűzként elaludni, 's ha valamire kerülné a' dolog a tavaszal, úgy hiszem, hogy jó sikerrel végződne, — mert az osztrák ellen a gyűlölet határtalan. Velenczéből a kivándorlás szünni nem akar, pedig én úgy gondolom, hogy jobb volna, ha honokban maradnának, mert ha valamire kerül a' dolog, tehát hon a' legnagyobb szükség volna rájuk.

Hogyha Napoleon császár azon semmit, melyet Kormányzó úr elibe terjesztett, megadná, tehát figyelmeztetem Korm. Urat, szégyen Türr és Winklerre, kik nincsenek a többiek sorába beadva, el ne nem felejtkezni, — bizon sokkal jobban megérdemlik mint többen a beadottak közül. Azon summát pedig, a mi még előre nem látott kiadásokra fennmarad, azt ne méltóztassék Kupára vagy Bethlenre (ez köztünk maradjon) bízni, a' mint az elhatározva van, hanem Valeriora, vagy más becsületes olaszra, — mert ha a két említett földinket valami balsors éri, kin veszi meg az ember?

Sokat, de igen sokat tudnék írni, úgy a fiúknak is, de mi marad akkor elbeszélteni való.

Az Anviti ezredes legyilkoltatása Pármába, borzasztó volt, de nagyon is megérdemelte, — az egész esemény már elnémult, mintha nem is történt volna, — az igaz, hogy befogatások történtek, de nem sok.

A Nagyságos Asszony és Vilma kisasszony egészségeken nagyon aggódok, mert az a' Isten adta rossz Londoni levegő a legjobb egészséget is megrontja.

Mikor találná Édes Kormányzó Úr legalkalmasabbnak, hogy Londonba jöjjenek egy hétre? E hó végén az itteni kormánnyal tökéletesen végzendek, aztán folyamodhatok a' mikor tetszik a' Londoni utamért.

Kérem édes Kormányzó Úr, legmélyebb tiszteletemet stb.

IHASZ

U. I. Piacenzában még 10.000 francia van, ugyannyira meg van a' város rakva vélek, hogy alig lehet tőlök járni, — de már idáig nincsen nyomok, a' tegnapi lófuttatásnál láttam Bolognában egy' pár tisztet, ez az egész, — de igen lenézték őket. Dunyov barátom velem van, ki a legforróbb üdvözlését küldi Kormányzó Úrnak.

90.

Genf, 1859 december 10.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK A MAGYAR PROPAGANDA
ESZKÖZEIRŐL.

O. L., N. M. Kossuth-ir.

Rue du Rhône, Hotel du Rhône.

Kedves tisztelt barátom,

Azért írok neked most, hogy bocsánatot kérjek tőled, ha olly szives, olly fontos, olly megható, olly gyönyörű leveleidre még ma

nem válaszolok. Arra gondolok pedig egész nap! Adj nekem még két napot — hogy magamra nézve megfontolhassak mindent. Hiszen a dolgot illetőleg előre is már csak helyeslést mondhatok nézeteidre. Az a kérdés, volnék-é én képes illy hivatásnak megfelelni? Csak az; de az, többféle okok miatt, igazán kérdés. Arról légy minden esetre meg győződve, hogy szintolly testvéri barátsággal mint igaz mély tisztelettel ragaszkodom hozzád — s hogy elveim minden tekintetben teljes egyhangzásban vannak a tieiddel. Köszönöm bizalmadat, mélyen hatott rám annak ezen új jele is: — az kopár életemnek egyik legjobb vigasza — bár lehetne alkalmam teljesen megérdemelni!

A miket nekem irtál a sajtó agitációról ugy-é Miklósnak is¹¹³ megírtad. Nekem említette, hogy levelet kapott tőled és követni fogja tanácsodat. Én azt hiszem nézeteink az övéitől nem különböznek. Hiszen te is azt mondod, nem szükség minden alkalommal kimondanunk, hogy a décheance emberei vagyunk, csak hogy ne mondjunk soha ellenkezőt, ha jól értettem. J[ósika] Miklós is így gondolkozik.

— Sőt azok szerint, miket most legutoljára irt nekem, azt kell hinned, hogy nem memorandumot, hanem brochure-t óhajt ő is s olyat óhajt miben semmi sem mondatnék függetlenségi nyilatkozatunkkal ellenkező. Ludvightól is kaptam levelet. Az már nagy kérdés, hogy valami névtelen nyilatkozat, bármilly jól volna is írva, hatást tehetne é. Nem árt azonban, ha megtéteik a kísérlet. Egy tekintetben különbözök tőlle. Ő azt hiszi igen hosszúnak kellend lenni a kérdéses nyilatkozatnak, hogy teljesen megértesse a világgal a magyar kérdést; én meg arról vagyok meggyőződve, hogy ha hosszú leend, bármilly jó legyen írva, senki sem olvassa el. — Annálfogva (s ez persze baj, minthogy sok a' mondani 's magyarázni valónk) nem is lehetne ama publicatio elég rövid. Időt kellene venni reá, hogy még is rövid lehessen. Egy embert tudok csak, kit olvasna a publicum ha bár hosszsan írna is; ez az ember te vagy. De hát az, hogy Te irj, mint annyira helyesen fejtetted meg, sok okokból lehetetlen. — Ludviggh kétségtelenül igen szép tehetségű ember — de még is kérdés meg van é benne az a tehetség neme, mi illyen iratra megkívántató (kérlek, ez köztünk maradjon). Ő igen jól ír, de néha állításaiban túlzó. Engem említett, én éppen nem vagyok arra való. — Jól teszi ha ir, mint hogy kedve van rá, ha iratához egy vagy más tekintetből kifogás férhetne is, arról meg vagyok előre győződve, hogy jó leszsz, mint könyv, s ha nem érend is egészen czélt, az ügynek használand. Egyben különbözök talán tőled kedves tisztelt barátom a' sajtó agitatio tekintetében. Én nem bánom, ha egy vagy más lap a mi ügyünket nem is egészen a mi szempontunkból fogja föl, csak hogy elismerje jogunkat. Így tett például a Times is. — Abban is különbözünk talán, hogy én nem tartanám reánk nézve

¹¹³ Jósika Miklós (1794—1865) régényíró emigráns, Bruxellesben élt és 1859 után a magyar propaganda-működés irányítójává lett.

szerencsétlenségnek, ha a congressus szólna rólunk, de csak is úgy, ha a jogi szempontot nem mellőzné. Hiszen beszéltünk erről! Ezekben a' kis vélemény különbségeken nincs semmi baj, minthogy a' tekintetben biztosak vagyunk, hogy irányunk, a' mi részünkről teendőkre véleményeink teljesen egyeznek. Te sem fognál, ha szóba akarnának hozni, a congressusnál, akadályozólag, titakozólag föllépni, csak hogy megfejtenéd az igaz szempontot. — t. i. a jogit — miből egyedül helyes és üdvös kiindulni. Ugy tudom egyébiránt, hogy honunkban mit sem reménylenek a congressustól, — s épen nem vettem észre, hogy valami memorandum féle irat benyújtását kívánnák. — Én azok közé tartozom, kik épen nem hiszik, hogy való concessiókat akarjon adni Austria, de kik honunkra nézve nem találnának benne veszélyt, ha tenné is, 's kik bármilly uton is lehetetlennek látják a kibékülést honunk és a Habsburgok közt. Az Aristocratia is hú marad, mert a mellett hogy szereti hazáját, tönkre sem akar silányulni, már pedig nincs mód benne, hogy őt Austria tönkre ne silányítsa. S ez így maradand mind végig banque route előtt és banque route után. Mindenből látszik, hogy nagy most hazánkban a lelkesedés, és meglehetősen erélyt mutatnak. Mikor még Cziráki János is Vörösmarty szavait idézi föl a primásnál: „*megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán!*“ — Erdélyben is jól vannak a dolgok. Nő de száz szónak is egy a vége, mondva, hogy nem irok, még is meglehetősen hosszú levelet irtam, mellyet azzal végzek azonban, mivel kezdtem; engedd, hogy mindent megfontolva holnap után válaszoljak csak. Beteg vagyok. Nyomott kedélyi állapotban, nincs semmi különös oka, de hát sóha sem voltam még olly csügedett és olly bégyulladt. Nyavalya; talán elmulik. — Puky a legszívesebben tisztel — mondj kérlek részemről igazán szívből jövő tiszteletet stb.

TELEKI LÁSZLÓ

91.

Genf, 1859 december 14.

TELEKI LÁSZLÓ KOSSUTHNAK AZ OLASZ KIRÁLYNÁL
TEENDŐ LÁTOGATÁSRÓL.

Sk. levél; O. L., N. M. Kossuth-ir

Kedves Barátom,

Utolsó leveletem, azt melyben még időt kértem a gondokodásra, 's ígéretem hogy két nap mulva fogok írni, reményilem vetted. Azólta sokat tépelődtem magamban. — Legjobbnek találom minden hiúságot *fausse-honte*-ot félre téve egészen úgy beszélni a mint érzek, ha bár ez által felőlemi jó véleményed csorbát szenvedne is. Azon igaz barátságnál fogva mi egymáshoz köt, kötelességnek vélem az irányodban teljes őszinteséget, legyen bár annak következése magamra nézve ártalmas. Én minden tekintetben egyet értek veled. Csupán abban különbözök, hogy én egészen képtelennek tartom magamat azokat elvégezni, miket szíves leveleidben említsz. Be jó